

УКРАЇНСЬКЕ ПИТАННЯ ТА ПІДТРИМКА ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ В ХЕРСОНСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ

У статті висвітлено ставлення громадсько-політичних сил міста Херсона та Херсонської губернії до подій 1917–1918 рр., зокрема періоду діяльності Української Центральної Ради. Приділено увагу характеристиці зборів, з'їздів регіону, метою яких було продемонструвати ставлення політичних сил та органів місцевої влади Херсонщини до основних державно-політичних актів періоду. Зазначено, що громадськість краю підтримала діяльність Центральної Ради, вимагала поширення на території губернії юрисдикції Генерального секретаріату, виступивши проти Тимчасової інструкції Тимчасового уряду.

Ключові слова: Херсонська губернія, Центральна Рада, громадсько-політичні сили, українські національні сили.

Olha Yadlovska

UKRAINIAN ISSUES AND SUPPORT OF CENTRAL RADA IN KHERSON PROVINCE

The article highlights and analyses the attitude of the public of the city of Kherson and Kherson Governorate to the events of 1917–1918, including the period of activity of the Ukrainian Central Rada, the attempt to fight for power by the Provisional Government and the Bolsheviks' resistance to the process of becoming Ukrainian forces. Attention is paid to the characteristics of the meetings, congresses of the region, which were aimed at demonstrating the attitude of the political forces and local authorities of the Kherson region to the main state-political acts of the period — the Universals of the Central Rada and the reaction to the Temporary Instruction to the General Secretariat of the Provisional Government in Ukraine. During the mentioned period, the Kherson District Meetings, the Regional Congress of Farmers and the Provincial Ukrainian National Congress were held. In general, representatives of these meetings supported the Central Rada and the autonomy of Ukraine. The opposition to the Ukrainian issue was the Kherson Revolutionary Council, the Council of Rural Deputies of the Kherson province, negatively held the Ukrainian congresses, and also opposed the broad representation of national minorities at these meetings. Attention is drawn to the political activity of the city community, in particular, the city government, as well as officials authorized by heads of public institutions of the city. The main directions of activity of national Ukrainian forces are described: Unions of Ukrainian national organizations, "Ukrainian House", which later became "Enlightenment" and others. It is noted that the Kherson public supported the activities of the Central Rada, demanded the inclusion of the Governorate under the jurisdiction of the General Secretariat, opposing the Provisional Instruction of the Provisional Government. The Ukrainian forces of the Kherson province were at the organizational stage of activity.

Key words: Kherson province, Central Rada, socio-political forces, Ukrainian national forces.

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2020

© Ядловська О., 2020

Події 1917–1918 рр. на теренах України й у Південному регіоні зокрема стали однією з найважливіших сторінок вітчизняного державного будівництва. Разом з тим український визвольний рух часів Української національної революції, як засвідчили подальші події, був придушений радянською владою. Безумовно, не можна однозначно стверджувати, що це було єдиною причиною його поразки: мали прояв неузгодженість дій українських сил, зволікання щодо проголошення самостійності, неоднозначне сприйняття української державності з боку національних меншостей, які здебільшого все ж виступали за автоно-

мію, а також широко розгорнули справу захисту своїх прав. На тлі подій доби Центральної Ради, її становлення та врешті фактично зникнення з політичної арени привертають увагу регіональні чинники впливу на розвиток суспільно-політичних подій, адже саме реакція на місцях ставала доленосною у вирішенні долі України. Значну роль у цьому процесі відіграла громадськість Херсонської губернії.

Дослідження подій у Херсонській губернії доби Центральної Ради знайшло відображення в роботах Г. Турченко стосовно процесів інтеграції Півдня в національно-територіальному комплексі України та пов'язаних з цим націотворчих проце-

сів у регіоні (Турченко Г., 2008. 312 с.), О. Русанової щодо діяльності політичних партій та громадських організацій на Херсонщині протягом 1917 — початку 1918 рр. (Русанова О., 1993. С. 45–47), Т. Вінцковського щодо функціонування органів влади й управління на землях Херсонської губернії за часів Центральної Ради (Вінцковський Т., 2002. 170 с.). Значний доробок науковців присвячений аналізу розвитку Херсонської губернії на початку ХХ ст. Цей аспект є дотичним до нашої теми, адже саме діяльність громадсько-політичних сил регіону на межі ХІХ — поч. ХХ ст. стала підґрунтям бурхливого розвитку національного руху після повалення самодержавства. Зокрема, національні ідентичності та національний склад регіону досліджено у роботі Г. Турченко (Турченко Г., 2008. С. 161–170), український національний рух на поч. ХХ ст. у Херсонській губернії схарактеризовано Є. Назаровою (Назарова Є., 2009. С. 59–63), питання формування етнічного складу населення губернії розглядали С. Водотика, Є. Сінкевич (Водотика С., Сінкевич Є., 2003. С. 78–86), етнічний становий склад міст губернії вивчала В. Константинова (Константинова В., 2010. 594 с.). Проте залишається актуальним аналіз джерел, архівних даних і періодики досліджуваного періоду, тому вважаємо за доцільне акцентувати увагу на питаннях змісту, перебігу подій на Херсонщині та врахування досвіду діяльності українських сил і органів влади.

Мета статті — висвітлити ставлення громадськості міста Херсона та Херсонської губернії до подій 1917–1918 рр., зокрема періоду діяльності Української Центральної Ради, на основі аналізу місцевої преси та інших документів досліджуваної доби.

Етнічний склад Херсонської губернії, як і всього Півдня України, характеризувався строкатістю та чисельним представництвом національних меншин як, власне, за національністю, так і за рідною мовою. Однак, попри русифікованість

міст губернії, у цілому тут переважали українці. Херсонщина за переписом 1897 р. була заселена такими національностями: по селах та містах: українці — 53 %, росіяни — 21 %, євреї — 12 %, молдавани — 5 %, німці — 4,5 %, поляки і болгари — по 1 % (табл. 1).

Зазначимо, що багатьох українців сама політична ситуація спонукала зробити національний вибір. Розвиток української революції сприяв пробудженню української свідомості, історичної пам'яті, процесу національної самоідентифікації. Саме тому українські сили Херсонщини з ентузіазмом зустріли утворення Української Центральної Ради як представницького органу політичних, громадських, культурних і професійних організацій, а згодом як центральний орган влади. З іншого боку, одночасно громадсько-політичними силами визнавався і Тимчасовий уряд Росії. Це частково пояснює у подальшому позицію схвального ставлення до проголошення автономії українських земель у складі федеративної Росії.

Зокрема, Обласний з'їзд громадян-хліборобів, що зібрався в м. Херсон 23 квітня 1917 р. і мав представництво делегатів від Херсонської, Катеринославської та Таврійської губерній (більше тисячі осіб), підтримував Тимчасовий уряд за умови його дії згідно з вимогами представників Ради робочих солдатських та селянських депутатів, проте одночасно щиро вітав Українську Центральну Раду в Києві як єдиного виразника волі народу українського³³. Зібрання висловило вимогу, щоб Україна мала повну національно-територіальну автономію в демократичній федеративній Росії, а вироблення статуту автономії належить виключно Центральній Раді в Києві (з подальшим поданням статуту до Установчих зборів). Також 23 квітня 1917 р. відбувся перший у Херсоні соціал-демократичний мітинг, на якому лунали заклики об'єднатися та вірити Тимчасовому уряду (Херсонские новости. 1917. 25 квітня).

Таблиця 1

РОЗПОДІЛ ЛЮДЕЙ ЗА НАЦІОНАЛЬНИМ СКЛАДОМ У СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ

По повітах	Українців	Великоросів	Молдаван	Німців	Євреїв
Олександрійський	88 %	8 %	0,5 %	0,33 %	2,5 %
Єлисаветградський	73 %	12 %	7 %	1 %	4 %
Ананьєвський	63 %	11 %	13 %	4 %	7,5 %
Тираспольський	38,5 %	13 %	26 %	12 %	1 %
Одеський	46,5 %	12 %	3,5 %	28 %	4 %
Херсонський	71,5 %	13 %	13 %	4,5 %	8 %
Разом по губернії	68 %	11 %	7 %	6 %	5 %

(Приложение к Известиям Херсонского уездного земства. 21 червня 1917.)

³³ Державний архів Херсонської області (ДАХО). Ф.Р. 1099. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 1, 1 зв., 2.

Український рух Херсонщини у червні 1917 р. не залишився осторонь політичних подій та самоорганізувався, заявила про себе українська громадськість. Зокрема, патріотичні українські сили згуртувались навколо товариства «Українська хата». Воно було засноване у Херсоні на зборах 25 березня 1917 р. українською спільнотою (Родной край. 1917. 25 березня). Товариство від початку налічувало 200 осіб, декларувало культурно-просвітницьку та політичну діяльність, випускало неперіодичну газету «Вісті з «Української хати» в Херсоні». Організація вітала з'їзд українських організацій у м. Київ: «Нехай живе вільна Україна у вільній федерації російських народів». (Родной край. 1917. 28 березня). Підкреслимо, що «Українська хата» скликала віче з представниками районних українських партій — соціал-демократів, соціал-революціонерів та народовців. (Родной край. 1917. 25 квітня). Національно-культурне та політичне товариство «Українська хата», що ставило за мету відродження української культури, просвіти та освіти, об'єднувало спільноту навколо національно-демократичних ідей. І хоча діяльність організації була нетривалою, її здобутки на ниві просвітництва та українізації не можна не відзначити (Назарова А., 1999. С. 45–51). (Принагідно зазначимо, що товариство було ліквідоване 6 січня 1918 р., одночасно на загальних зборах було проголошено заснування товариств «Просвіта», «Українська книгарня», споживчого товариства «Україна»³⁴.)

Після проголошення Першого Універсалу 10 (23) червня 1917 р. громадськість Херсонщини підтримала намагання Центральної Ради утвердити автономію України в складі Росії. У червні 1917 р. «Українська хата» висунула програму щодо діяльності гласних Херсонської міської думи та підтримала лозунги українських партій про схвалення ідеї щодо створення демократично-федеративної Російської республіки з національно-територіальною українською автономією в ній на основі представництва всіх класів і процесів та цілковитої згоди між ними (Свободное слово. 1917. 18 червня). Товариство також зробило заяву про те, що газета «Русское слово» неправильно висвітлює устремління українського народу, ніби Україна бажає відокремитися від Росії. Натомість Україна виступає за автономію з іншими народами Російської держави у складі федерації (як у США). (Родной край. 1917. 18 червня). У відповідь на Другий Універсал в липні 1917 р. рада товариства провела загальні збори та підтримала проведення Всеукраїнського селянського та військового з'їздів, Українську Центральну Раду та наголошувала на необхідності створення автономії України (Родной край. 1917. 9 липня).

Херсонський губернський Український національний з'їзд відбувся 28, 29 та 30 червня 1917 р. в Одесі (з'їзди по губерніях були ініційовані за наполяганням Центральної Ради), де постали питання сучасного політичного становища України й Росії та майбутнього політичного устрою, ситуації на місцях, культурно-просвітницькій й продовольчій питанню. Було доволі чітко продумано представництво на з'їзді. Кожна волость і посада, що мають до 10 тис. населення делегували на з'їзд 2 осіб, обраних на сходах волості; волості чи посади з населенням понад 10 тисяч надіслали на кожні 5 тисяч ще 1 депутата до заявлених двох. Своїх представників, окрім зазначених, надіслали волосні комітети безпеки, волосні Продовольчі комітети, волосні комітети Селянської спілки, споживчі та кредитні спілки, «Просвіта» й інші культурно-просвітницькі організації, комітети місцевих українських партійних організацій (есерів, есдеків, революційних демократів), Військова українська організація, міські управи (посади), земські повітові управи, губернська управа, Ради робочих та солдатських депутатів, учительські повітові спілки, бібліотечні товариства (Свободное слово. 1917. 24 червня). Постановою Херсонського повітового зібрання про автономію України була ухвалена після доповіді Повітової Земської управи про скликання в Одесі 28–30 червня 1917 р. Український національний з'їзд Херсонської губернії. Херсонські повітові збори 26 червня ухвалили обрати делегатів на цей з'їзд і визнати, що Україна має увійти до федеративно-демократичної республіки як національно-територіальна одиниця; визнати, що Херсонський повіт, хоч і найбільш зросійщений із повітів Херсонської губернії, все ж таки має 75 % української людності й не може бути виокремленим із загалу українських областей; визнати вимоги Універсалу Центральної Ради правдивими й обіцяти їй підтримку морально та матеріально (асигнувати 10 000 крб) (Известия Херсонского уездного земства. 1917. № 28. 16 липня).

Отже, 11 липня (28 червня) розпочав роботу I Херсонський український губернський з'їзд. Скликання з'їзду в Одесі стало результатом розгортання українського національно-визвольного руху на півдні України після повалення самодержавства. Українці Херсонщини активно підтримали політичну програму Центральної Ради від самого початку її утворення. Заклик Центральної Ради скликати губернські національні з'їзди лунав ще з березня 1917 р. На думку Т. Вінцьковського, зволікання зі скликанням з'їзду на теренах Херсонщини викликало стурбованість з боку низки організацій. Херсонське міське товариство «Українська хата» на початку червня оприлюднило у місцевій пресі заклик щодо необхідності

³⁴ ДАХО Р-955. Оп. 1. Спр. 4. Арк. 15.

проведення заходу. Ентузіазм учасників форуму підтримували численні вітання, що оголошувалися на початку його роботи ледь не півдня. Вітальні телеграми надходили звідусіль, у тому числі з-поза меж Херсонщини. Як-от, свою повагу засвідчили Центральна Рада, «Просвіти», Спілка поштово-телеграфних робітників Єлисаветграда, Одеська українська спілка вчителів, Одеська рада робітничих депутатів, українська фракція Всеросійського з'їзду Рад робітничих і солдатських депутатів, Одеська українська військова рада, товариство «Наша кооперація» в Одесі, партійні осередки та багато інших. У передостанній день роботи з'їзду — 13 липня (30 червня) — делегати заснували Херсонську українську губернську раду, головою якої було обрано В. Чехівського. Новоствореному органу доручалося виконувати функції місцевого представника Києва в регіоні (Вінцовський Т., 2017).

4 серпня 1917 р. Тимчасовий уряд затвердив Інструкцію Генеральному секретаріату. Вона викликала гостру дискусію в Центральній Раді, бо порушила домовленості, яких було досягнуто у Києві на початку липня і зафіксовано у II Універсалі. Така ж реакція була й у регіонах України і, зокрема, на Херсонщині.

Правління Херсонської спілки кредитних та ощадно-позичкових товариств з районом діяльності понад дніпрянською частиною Херсонського, Дніпровського та Мелітопольського повітів у серпні 1917 р., вітаючи Центральну Раду, виступило із ухваленим з українського питання рішенням спілки на Установчих зборах 14 серпня того ж року. Було підкреслено, що вони протестують проти виключення з України Херсонщини, Катеринославщини, а також Дніпровського й Мелітопольського повітів Таврії, визначили, що Інструкція від 4 серпня порушує згоду між Українською Центральною Радою та Тимчасовим урядом від 3 липня 1917 р. Спілка визнає автономний лад в Україні, яка повинна увійти до складу Російської республіки на федеративних засадах³⁵. 14 вересня 1917 р. у м. Херсон відбулись повітові збори, на яких було визнано, що необхідно вимагати негайного приєднання Херсонщини (де українці складають 75 %) до тих губерній, у яких порядкують Центральна Рада й Генеральний секретаріат. 8 жовтня 1917 р. в Олександрії (на Херсонщині) рішенням повітового селянського з'їзду було вирішено виступити проти виходу Херсонщини з автономії України (Известия Херсонского уездного земства. 1917. № 40. 8 жовтня).

У цей же час активізувались ліві сили і поступово РСДРП розпочала боротьбу за владу

на місцях. Згідно із заявою від членів Херсонського губернського виконавчого комітету Ради робочих і військових депутатів щодо ситуації про виокремлення з організації одеської групи комітету зазначено, що на засіданні 15 вересня 1917 р. Одеський виконавчий комітет Ради солдатських депутатів визнав себе поза сферою компетенції Херсонського губернського виконавчого комітету та відкликав своїх представників³⁶.

Негативною виявилась реакція есерів щодо підтримки Центральної Ради з боку українських громадсько-політичних сил. Ради селянських депутатів Херсонської губернії (протокол зібрання від 14/15 жовтня 1917 р.) відгукнулись із застереженням на проведення з'їзду селян губернії, представників культурно-просвітницьких і політичних українських організацій та українських військових груп, що скликався Українською Херсонською губерніальною радою. Причому основною претензією до з'їзду стало саме скликання на основі двох принципів — національного та територіального, а також того, що пропорційно будуть представлені національні групи. Особливо непокоїв факт можливого подальшого визнання з'їзду населенням Херсонщини та «національної ворожнечі»³⁷. Саме представництво національних меншостей викликало категоричний спротив щодо проведення з'їзду, лише скликання суто українського за представництвом з'їзду сприйнялось помірковано. Проте навіть останній пропонувалось Губерніальній раді відкласти до закінчення виборів до Установчих зборів³⁸. Тобто представництво національних меншостей розцінювалось як провокація чи передумова національної незгоди, а насправді Ради селянських депутатів робили спроби унеможливити прояви становлення як української спільноти, так і представників етнічних меншин Херсонщини (як, до речі, і по всьому Півдню України) та запобігти проявам будь-яких національних питань до вирішення представництва в Установчих зборах, що, власне, зміщувало вектори політичної боротьби у розстановці національних сил.

Однак Херсонський губернський український з'їзд відбувся 24–26 жовтня 1917 р., було направлено від волостей до 10 тисяч осіб — 2 делегати, від волостей вище 10 тис. осіб — 3 делегати, від «Просвіти» та інших культурно-політичних організацій — 1 делегат, Українська соціалістична партія від кожного комітету району направила по 1 представнику, від українських військових частин (складом до 100 осіб) — 1 делегат на 200 осіб, від кооперативів — по 1 особі від кожного (Родной край. 1917. 25 октября).

³⁵ ДАХО. Ф. 196. Оп. 1. Спр. 39. Арк. 97.

³⁶ ДАХО. Ф.Р. 1099. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 57.

³⁷ Там само. Арк. 75.

³⁸ Там само. Арк. 109.

31 жовтня 1917 р. Центральна Рада анулювала Інструкцію Тимчасового уряду від 4 серпня, поширила владу Генерального секретаріату на всю територію України, а також розширила його склад. 7 (20) листопада 1917 р. ухвалено Третій Універсал і проголошено Українську Народну Республіку: Україна не відокремлювалася повністю від Росії, але вся влада належала тільки Центральній Раді та Генеральному секретаріату.

Херсонська військова нарада скликала представників різних організацій для влаштування в Херсоні свята з приводу оголошення III Універсалом Української Народної Республіки. Не дивлячись на святковий характер нагоди, було поставлено питання про заснування у місті української революційної організації, оскільки активізувались місцеві т. зв. «народні комісари», яких ані Центральна Рада, ані українські організації не визнавали, а між тим «комісари» прагнули взяти владу до рук. Принагідно зазначено, що 22 листопада 1917 р. заснували Херсонську революційну раду з 64 представників: 1) Ради селянських депутатів — 21 особа (далі — без особи); 2) військова громада — 9; 3) Українська партія соціалістів-революціонерів — 7; 4) херсонське міське самоврядування — 5; 5) Українська партія соціал-демократів — 3; 6) від повітової земської управи — 3; 7) від Союзу моряків — 3; 8) від залізничників — 2; 9) від поштовиків — 3; 10) від дивізії кінного полку — 2; 11) від повітової земської управи — 1; 12) від Союзу службовців повітової земської управи — 1; 13) від Союзу службовців харчової повітової управи — 1; 14) від Союзу службовців управління порту — 1; 15) від повітового комісара — 1; 16) від службовців повітового комісара — 1; 17) від начальника повітової міліції — 1 (Солдат и рабочий. 1917. 3 грудня). Надзвичайні збори уповноважених від організацій службовців державних закладів м. Херсон та представників службовців земств, міського самоврядування і Союзу міст 29 листопада 1917 р., заслухавши доповідь делегатів, які були на з'їзді в Одесі, дійшли висновку, що фактично центральна влада не функціонує і єдиний орган, який намагається і може встановити в краю порядок, — це Центральна Рада. Збори визнають цей орган єдиною місцевою крайовою адміністративною владою, а також і її розпорядження, що стосуються як зовнішнього розпорядку життя, так і діяльності, зокрема державних закладів Херсону, до проведення Всеросійських Установчих зборів й ухвалюють таке рішення довести до відома державних та громадських закладів у м. Херсон і Херсонській губернії та Центральній Раді в Києві³⁹.

Натомість Центральний виконавчий комітет депутатів рад Румунського фронту, Чорномор-

ського флоту й Одеської округи (Херсонська, Таврійська, частини Подільської і Волинської губерній) підтримував Тимчасовий уряд і співпрацював з Херсонською губернською радою. У листопаді «Румчерод» не підтримав більшовицький переворот. Проте окружний з'їзд рад в Одесі, що відбувався 10–23 грудня 1917 р. став на бік більшовиків. На шпальтах місцевої газети «Известия» від українських сил зроблено заяву стосовно протесту проти незаконного й самочинного виявлення «Румчеродом» волі всієї області (йдеться про Херсонську губернію. — *Авт.*) проти української справи у зв'язку з об'єднанням всіх українських губерній. При цьому зазначалося, що «Румчерод» не тільки не вважав на думку своїх членів від Херсонщини, але навіть не рахувався з авторитетними заявами губернських та повітових з'їздів селян, робітників, учителів, представників земств, «Просвіти» та інших народних організацій Херсонщини, що чітко визначились за визнання Центральної Ради як найвищого органу влади на Україні та наполягали на невідокремленні Херсонщини від України. У підсумку було вирішено домагатись від «Румчероду» ухвалення нової постанови у справі самовизначення українського народу (Известия Херсонского уездного земства. 1917. 10 грудня).

Оголошення стану війни між Радянською Росією і Українською Народною Республікою, безперечно, негативно вплинуло на подальший розвиток освіти і культури в Україні. Зокрема, стали сильнішими проросійські настрої. Це почало виявлятися у намаганні збільшити російський вплив.

У грудні 2017 р. Херсонський союзкредит звернувся до Кооперативних зборів, Військової ради з доповненням до своєї телеграми від 2 грудня 2017 р. із оповіщенням Губерніального з'їзду Херсонщини з представників волосних повітових земств, земельних комітетів, Рад робочих та солдатських депутатів і міського самоуправління й одногослоно виголосив (трое утрималось), що Херсонщина є невіддільною частиною УНР з єдиною повнотою влади Центральної Ради та Генерального секретаріату. Для управління губернією з'їзд вибрав секретаріат Херсонщини: 6 — від українців, 4 — від національних меншостей. Маючи вищезазначену організовану виявлену волю населення, Херсонщина категорично протестувала проти намірів ворогів українського народу роз'єднати українську «кооперативну» сім'ю⁴⁰.

На початку січня 1918 р. українські сили на решті заявили про необхідність самостійності. Такі заклики пролунали, наприклад, на засіданні «Просвіти» 6 січня 1918 р.: «Пожежа національної самосвідомості розгорілась. Тільки шляхом само-

³⁹ ДАХО. Ф.Р. 460. Оп. 1. Спр. №. 24. Арк. 307.

⁴⁰ ДАХО. Ф. 196. Оп. 1. Спр. 39. Арк. 98.

стійної діяльності український народ зможе досягти рівного становища (місця) у сім'ї народів» (Родной край. 1918. 8 січня). Ці заяви були зроблені на тлі ліквідації згаданої вище «Української хати» й утворенні на її базі «Просвіти» у м. Херсон. Тобто в самих лавах українців продовжувався організаційний рух.

У січні 1918 р. ініційовано утворення Спільки українських національних організацій Херсонського району. Товариство утворено з метою об'єднання та координації роботи всіх національних організацій і груп для захисту інтересів української національності. У Спільку входили усі українські партії та організації: «Просвіта», «Самоосвіта», «Селоспільки», книгарні, книгозбірні, друкарні, видавничі товариства, редакції українських газет та журналів, шкільні комітети, учительські спілки, театральні й музичні гуртки, студентські та жіночі громади, кооперативи, споживчі й кредитові товариства, клуби, спортивні українські гуртки, українські професійні спілки, різні українські промислові підприємства. Організації Спільки визнають такі положення: 1) захист Української Державності; 2) влада як в центрі, так і на місцях має бути в руках відомих українців; 3) захист економічних і політичних прав українського населення; 4) широкий розквіт і захист усіма можливими й доступними способами української культури від замахів і ворожих впливів культури чужоземної⁴¹.

У березні 1918 р. у місцевій пресі зазначалось, що південні міста перебувають у руках іноземних військ (зокрема, Одеса). У м. Херсон вся влада сконцентрована у міській Думі та обраній Комісії по охороні міста. Зазначалось, що діяльність зазначених органів базуватиметься на міжнародному праві (Родной край. 1918. 19 березня).

Українські органи місцевої влади на Херсонщині за часів Центральної Ради намагалися стати тією силою, що мала б очолити процес побудови Української держави в цьому регіоні. Але за час своєї діяльності ці органи допускалися деяких помилок, що не дали їм змоги відразу посісти власне місце у системі влади. Серед них найбільш суперечливими були спроби співпрацювати з тими силами, які не прагнули до створення Української держави, а часто виступали з відверто антиукраїнських позицій. Гальмували процес створення української влади на Херсонщині чвари серед лідерів місцевих українських організацій. Лише Крайовий комісаріат зумів за короткий час налагодити систему адміністративного управління. Хоча і в нього були певні обмеження з боку командування союзницьких військ (Вінцовський Т., 2002. С. 149).

Прихід до влади П. Скоропадського був зустрінутий на Півдні України насторожено, пев-

ними політичними силами — негативно. У квітні 1918 р. в Одесі на Конференції представників Півдня України зазначено, що загальнополітичні умови, які утворилися в УНР, паралізували діяльність держсамоуправління та спотворили самі принципи демократичного самоуправління. Намагання українського уряду опертися в боротьбі на іноземну силу не могла не призвести до катастрофи. Присутність німецьких військ в Україні прискорила концентрацію контрреволюційних прошарків і зробила український уряд жертвою тої самої сили, в якій останній шукав опори. Міське самоуправління, що являє собою більш активну та свідому частину населення (з цим не можна погодитись, селяни відстоювали політичні позиції. — *Авт.*), різноманітного за національним складом, зустріло явно недовіркою український уряд (Родной край. 1918. 5 травня). Це відобразилося у призначенні міських комісарів, у перепідпорядкуванні міліції з-під влади міста у центральній владі, у фінансовому тиску, у позбавленні права розпоряджатися майном міст, а також (і це одна із найголовніших причин) у відсутності зв'язків між центральною владою та місцевою. У резолюції зазначеного зібрання було вказано, що тільки Українські Установчі збори, рівномірно обрані всім населенням, зможуть авторитетно розв'язати всі питання державного та соціально-економічного устрою України, встановити зв'язки з іншими частинами Російської республіки й віднайти шляхи здійснення свого права на національне самовизначення у тому міжнародному стані, що склався.

Таким чином, українські громадсько-політичні сили Херсонської губернії підтримали діяльність Центральної Ради, вимагали включення губернії під юрисдикцію Генерального секретаріату, виступивши проти Тимчасової інструкції Тимчасового уряду. Протягом досить короткого часу проведено низку зборів і з'їздів на підтримку української влади. Українське питання гостро й актуально стояло на порядку денному політичного життя Херсонської губернії протягом усього періоду правління Центральної Ради, особливо це виявилось під час претензій з боку Тимчасового уряду й більшовиків. Загалом українські сили Херсонщини перебували на організаційному етапі діяльності. Зазіхання на українській території та українську самостійність з боку російських сил і більшовиків, вплив зовнішньополітичних чинників, прихід до влади П. Скоропадського поставили перед українською громадськістю нові питання та виклики. Така розстановка політичних сил має місце на теренах України і через сто років, що зумовлює потребу врахувати історичний досвід доби Центральної Ради й оборони незалежності України на сучасному етапі.

⁴¹ ДАХО. Ф.3. 955. Оп. 1. Спр. 4. Арк. 10.

ДЖЕРЕЛА

1. Вінцковський Т. Місцеві органи влади і управління Центральної Ради в Херсонській губернії (березень 1917 — квітень 1918 рр.). Дрогобич: Вимір, 2002. 170 с.
2. Вінцковський Т. Південний форпост революції. Як в Одесі автономну Україну створювали. *Делова столица*. 11 липня 2017. URL: https://www.dsnews.ua/nasha_revolyutsiya_1917/pivdenniy-forpost-revolutsiyi-yak-v-odesi-selyani-avtonomnu-11072017220000
3. Известия Херсонского уездного земства. (Херсон). № 28. 16 липня 1917 р.
4. Известия Херсонского уездного земства. (Херсон). № 40. 8 жовтня 1917 р.
5. Известия Херсонского уездного земства. (Херсон). № 49. 10 грудня 1917 р.
6. Константинова В.М. Урбанізація: південноукраїнський вимір (1861–1904 роки). Запоріжжя: АА Тандем, 2010. 594 с.
7. Назарова А.Н. Українські культурно-просвітницькі організації Херсона в період УНР. *Константи: альманах соціальних досліджень*. Херсон, 1999. С. 45–51.
8. Назарова Є.П. Український національний рух в Херсонській і Таврійській губерніях на початку ХХ ст. *Історичний архів*. 2009. № 3. С. 59–63.
9. Приложение к Известиям Херсонского уездного земства. (Херсон). № 24. 21 червня 1917 р.
10. Родной край. (Херсон). 25 березня 1917 р.
11. Родной край. (Херсон). 28 березня 1917 р.
12. Родной край. (Херсон). 25 квітня 1917 р.
13. Родной край. (Херсон). 18 червня 1917 р.
14. Родной край. (Херсон). 9 липня 1917 р.
15. Родной край. (Херсон). 25 жовтня 1917 р.
16. Родной край. (Херсон). 8 січня 1918 р.
17. Родной край. (Херсон). 19 березня 1918 р.
18. Родной край. (Херсон). 5 травня 1918 р.
19. Свободное слово. (Херсон). 18 червня 1917 р.
20. Свободное слово. (Херсон). 24 червня 1917 р.
21. Солдат и рабочий. (Херсон). 3 грудня 1917 р.
22. Херсонские новости. (Херсон). 13 квітня 1917 р.
23. Херсонские новости. (Херсон). 25 квітня 1917 р.
24. Херсонские новости. (Херсон). 25 квітня 1917 р.
25. Русакова О.В. Діяльність політичних партій та громадських організацій на Херсонщині (лютий 1917 — березень 1918 рр.). *Проблеми історичного краєзнавства, музеєзнавства та відродження культури українського народу: тези доповідей наук.-практ. конф.* (Херсон, 15–16 вересня 1993 р.). Херсон, 1993. С. 45–47.
26. Турченко Г.Ф. Національні ідентичності та територіальний патріотизм (на матеріалах Півдня України початку ХХ ст.). *Південний архів*. 2008. XXVIII–XXIX. С. 161–170.
27. Турченко Г.Ф. Південноукраїнський регіон у контексті формування модерної української нації (ХІХ — перша чверть ХХ ст.). Запоріжжя, 2008. 342 с.

REFERENCES

1. Vintskovskiy, T. (2002). *Mistsevi orhany vlady i upravlinnia Tsentralnoi Rady v Khersonskii hubernii* (berezen 1917 — kviten 1918 rr.). Drohobych: Vymir [in Ukrainian].
2. Vintskovskiy, T. (2017). *Pivdenniy forpost revolyutsii. Yak v Odesi avtonomnu Ukrainu stvoriuvaly. Delovaia stolitsa* [in Ukrainian]. https://www.dsnews.ua/nasha_revolyutsiya_1917/pivdenniy-forpost-revolutsiyi-yak-v-odesi-selyani-avtonomnu-11072017220000
3. *Izvestiia Khersonskogo uiezdnoho zemstva*, 28. (1917). 16 lypnia, Kherson [in Russian].
4. *Izvestiia Khersonskogo uyezdnoho zemstva*, 40. (1917). 8 zhovtnia, Kherson [in Russian].
5. *Izvestiia Khersonskogo uiezdnoho zemstva*, 49. (1917). 10 grudnia, Kherson [in Russian].
6. Konstantinova, V. (2010). *Urbanizatsiia: pivdenoukrainskyi vymir (1861–1904 roky)*. Zaporizhzhya [in Ukrainian].
7. Nazarova, A. (1999). *Ukrainski kulturno-prosvitnytski orhanizatsii Khersona v period UNR. Konstanty: almanakh sotsialnykh doslidzhen*, 45–51 [in Ukrainian].
8. Nazarova, Ye. (2009). *Ukrainskyi natsionalsnyi rukh v Khersonskii i Tavriiskii huberniakh na pochatku XX st. Istorychnyi arkhiv*, 3, 59–63 [in Ukrainian].
9. *Prilozhenie k Izvestiiam Khersonskogo uiezdnoho zemstva*, 24. (1917). 21 chervnia, Kherson [in Russian].
10. *Rodnoi krai*. (1917). 25 bereznia, Kherson [in Russian].

11. *Rodnoi krai*. (1917). 28 bereznia, Kherson [in Russian].
12. *Rodnoi krai*. (1917). 25 kvitnia, Kherson [in Russian].
13. *Rodnoi krai*. (1917). 18 chervnia, Kherson [in Russian].
14. *Rodnoi krai*. (1917). 9 lypnia, Kherson [in Russian].
15. *Rodnoi krai*. (1917). 25 zhovtnia, Kherson [in Russian].
16. *Rodnoi krai*. (1918). 8 sichnia, Kherson [in Russian].
17. *Rodnoi krai*. (1918). 19 bereznia, Kherson [in Russian].
18. *Rodnoi krai*. (1918). 5 travnia, Kherson [in Russian].
19. *Svobodnoie slovo*. (1917). 18 chervnia, Kherson [in Russian].
20. *Svobodnoie slovo*. (1917). 24 chervnia, Kherson [in Russian].
21. *Soldat i rabochii*. (1917). 3 hrudnia, Kherson [in Russian].
22. *Khersonskie novosti*. (1917). 13 kvitnia, Kherson [in Russian].
23. *Khersonskie novosti*. (1917). 13 kvitnia, Kherson [in Russian].
24. *Khersonskie novosti*. (1917). 25 kvitnia, Kherson [in Russian].
25. Rusakova, O. (1993). Diialnist politychnykh partii ta hromadskykh organizatsii na Khersonshchyny (liuty 1917 — berezen 1918 rr.). Abstracts of Papers '93: *Problemy istorychnogo kraieznavstva, muzeieznavstva ta vidrozhennia kultury ukrainskoho narodu*, pp. 45–47 [in Ukrainian].
26. Turchenko, H. (2008). Nathionalni identychnosti ta terytorialnyi patriotyzm (na materialakh Pivdnia Ukrainy pochatku XX st.). *Pivdennyi arkhiv*, XXVIII–XXIX, 161–170 [in Ukrainian].
27. Turchenko, H. (2008). Pivdenoukrainskyi rehion u konteksti formuvannia ukrainskoi modernoi natsii (XIX — persha chvert XX st.) [in Ukrainian].

Дата надходження статті до редакції: 21.03.2020 р.